

Κεφ. Β'. Ἀγάπη ἔμισος ἡμῶν αὐτ. 97

εἰς τὸν ἡθικόν. Κάθε ἀνθρώπος ἀνδίσταται εἰς τὸν κόπον, καθὼς κάθε φυσικὸν σῶμα εἰς τὴν κίνησιν· εἰς ἕναν εἶναι ἀναγκαῖος εἷας ὠθισμός, εἰς ἄλλον εἶναι ἀναγκαῖον εἷα πάθος, διὰ τὴν ἐξυπνίστην καὶ τὴν ἀγάλην ἀπὸ τὴν ἀργίαν. Ἡ παρσία εἷος κακῆ, τὸ ὁποῖον τῆ κάμνει τὴν ὑπαρξιν ὀχληραν, ἡ θεα εἷος ἀγαθῆ, τῆ ὁποῖα τὴν σέρησιν δὸν ἡμπορεῖ νὰ τὴν ὑποφέρη χωρὶς παραγλιῆ, εἷα μῖσος ἐπομῶως ἐκείνη τῆ κακῆ, τὸ ὁποῖον νὰ ὑπερνικῆ τὴν εἰς τῆς κόπης ἀνδίσασιν, μία ἀγάπη τῆ τῆ ἀγαθῆ, ἡ ὁποῖα νὰ ὑπερβάλη τὴν εἰς τὴν ἀργίαν ὑπέρρεπειαν, αὐτὰ ἀπαιτῆνται ἀναγκαῖως διὰ τὴν κινήσιν εἰς τὴν ἐνεργῆ, διὰ τὴν χωρὶς τῆ ἡθελε ζῆ εἰς μίαν παντοτεινῶ ἀποραξίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἀγάπη ἔ Μῖσος ἡμῶν αὐτῶ.

Ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ φυσικώτερον πάθος, ὅπῃ ἔχομεν. Ἀπὸ τὴν πρῶτην σιγμῶν, ὅπῃ ἀρχίζομεν νὰ λαμβάνωμεν σωμαίθησιν, εἶτ' ἐν σωμαίθησιν τῆς ὑπάρξεώς μας, ἀρχίζομεν ἐν ταύτῃ καὶ νὰ φιλωμεν, ἔτος εἰπεῖν, ἑαυτῆς. Ἐπειδὴ νὰ αἰδαῖεται τινὰς ὅτι ὑπάρχει, καὶ νὰ μὴν ἀγαπᾶ νὰ ὑπάρχη καλῶς, ἡθελον εἶναι δύο πράγματα ἀσυμβίβασα, καὶ μάλιστᾶ προδήλως ἀντιφατικά. Δια τὴν τὴν μὴν ἀγαπᾶ τις νὰ ὑπάρχη καλῶς, ὅβρι νὰ μὴν ἔχη ἡδονῶν νὰ ἀπολαμβάνῃ μίαν ὑπαρξιν ἡδονικῶν, ἡθελον εἶναι τὸ ἴδιον ὡς αὐτὸ νὰ μὴν ἔχη ἡδονῶν ἐκείνη, τὸ ὁποῖον ἡδύει.

Ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶ, κοντὰ ὅπῃ εἶναι τὸ φυσικώτερον πάθος, εἶναι προσέτι καὶ τὸ δικαιότερον· ἐ-
Elem. di Filos. T. IV. G πει-

πειθῆ εἰς ἡμᾶς δεῖν εἶναι ἄλλο οἰκειότερον ἅπτο ἡμᾶς αὐτῆς. Ἐγὼ θέλω εἰπῆ καὶ φερασότερον· ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ἀναγκαιότερον εἰς τὴν τάξιν τῆς φύσεως· ἐπειδὴ κανεὶς δεῖν ἤθελεν ἀναδεχθῆ τὴν ἐπιπλέον φροντίδα νὰ σωτηρήσῃ τὸ εἶναι τε, ἀνίσως δεῖν ἀγαπᾶσθαι ἑαυτὸν.

Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῆς ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἄτακτος, καὶ αἰ ὑπερβολαί, εἰς τὰς ὁποίας ἢμπορεῖ νὰ μᾶς φέρῃ, εἶναι προηγουμένως δύο· ἢ μία τὸ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ συλλάβωμεν ὡς ἡμῶν αὐτῆς μίαν ὑπόληψιν μεγαλιτέραν ἅπτο τὸ ὁρέπον· ἢ ἄλλη τὸ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὸ ἡμέτερον εὖ εἶναι με ἀδικίαν καὶ ζημίαν τῆς ἄλλων.

Εἰς τὰς δύο αὐτὰς φερασάσεις ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῆς λαμβάνει φερασότερον τὸν τίτλον τῆς φιλαυτίας, καὶ ἐναντίον εἰς αὐτὴν ἅπτοτείνονται αἱ πικραὶ καὶ εὐλογοὶ κατηγορίαι, ὅπῃ ἀναγινώσκωμεν εἰς τὰς Φιλοσόφους καὶ Ἡθικὰς ἐναντίον εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ αὐτοὶ συγκεχυμένως ὀνομάζουσι πότε φιλαυτίαν, καὶ πότε ἀγάπην ἡμῶν αὐτῆς.

Διὰ νὰ ἀφαιρέσωμεν ταύτην τὴν σύγχυσιν, ὁρέπει νὰ κάμωμεν μίαν διασολὴν μεταξὺ τῆς ἐνός καὶ τῆς ἄλλης, ὀνομάζοντες ἀγάπην ἡμῶν αὐτῆς, ἐκεῖνὴν τὴν δικαίαν, εὐλογον, καὶ ἀπαραίτητον ἀγάπην, ὅπῃ ὀφείλει καθ' ἑαυτῆς νὰ ἔχη εἰς ἑαυτὸν· καὶ φιλαυτίαν, ἐκεῖνὴν τὴν ἀγάπην τὴν ἄτακτον, εἴτ' ἔν ἄλογον, ἢ ὁποία μᾶς κάμνει ἀλαζόνας εἰς ἑαυτῆς, καὶ ἀδίκους πρὸς τὰς ἄλλας. Ἐν τῇ παρόντι ὅμως ὡς τὰ πρῶτα μόνον θέλωμεν ὀμιλήσει ἐνταῦθα, ἀφίνοντες νὰ ὀμιλήσωμεν ὡς τὰ δεύτερα ἐν τοῖς ἐξῆς.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Α' γάπη ἡμῶν αὐτῶν.

Δύω πράγματα ἔχει σκοπὸν ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν, τὴν σωτήρησιν διηλαδὴ καὶ τὴν τελειότητα τῆς ἡμετέρας εἶναι. Εἰς τὸ πρῶτον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ φροντίζωμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀπαιτῶνται εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, καὶ νὰ ἀποφύγωμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ μᾶς τὴν ἐπαπειλῶν. Εἰς τὸ δεύτερον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ φροντίζωμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἠμπορῶν νὰ βελτιώσωμεν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὰ ἐναντία.

Ὡς πρὸς τὴν σωτήρησιν λοιπὸν, ὅσον εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητος ἡ εὐσφῆ, ἀλλὸ τόσον ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἐπιζήμιος ἡ ποιότης καὶ ἡ ποσότης τῆς κακῆς ἀρα ἀγαπᾷ ἑαυτὸν, ὅποιος ὠντας δὲλος τῆς λαίμας καὶ τῆς κοιλίας, δεῖ νὰ ἀπολαύσῃ μίαν ἡδονὴν προσωρινὴν, βραχυῶς τὴν ζωὴν τῆς, ἢ τὴν κατασταίνει ἀσθλίαν, ἀποκτῶντας πάθη καὶ ἀδυναμίας. Βλάπτει τὸ σῶμα ἡ ὑπερβολὴ τῆς κόπης, πλῆν καὶ ἡ συνεχῆς ἀργία καὶ ἀκηρῆα δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐπιβλαβῆς· ἡ κίνησις λοιπὸν καὶ ἡ ἠρεμία, ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀνάπαυσις πρέπει νὰ συγκερῶνται κατὰ τὸ θεῖον. Ἡ ἀνεσις καὶ ἡ δαχυσίς εἶναι ἀναγκαῖα ἐκ δαλειμμάτων καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ κατάχρησις τῆς ὑπερβολικῆς ἢ ἀτάκτου ἡδονῶν γίνεται πολλὰκις αἰτία φεικωδῶν δεινῶν. Κανονίας λοιπὸν δὲν εἶναι τόσον ἐχθρὸς εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς, ὅσον εἶναι ἕνας ἀχαλίνωτος καὶ ἀδάφρων φιλήδονος.

Καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία ἐπιμέλεια τῆς ὑγείας ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀτακτος, ὁπόταν εἶναι ὑπερβολικὴ. Δύω δὲ κρᾶ ἐναντία ἀδυναμίας ἐν τῷ εἶναι εἰς τὴν ἀσθενείαν, δεῖ τὶ εἶναι τινές, οἱ ὅποιοι καταφρονῶν κάθε κινδυνῶν· βασανιζόμενοι ἀπὸ ἀδυναμίας, δὲν τῆς μέλει τί-

ποτες, ἀπωθῆνται μὲ πεισμονῶν κάθε ἰατρικόν. Εἶναι ἄλλοι πάλιν, οἱ ἰποῖοι ἕξ ἐναντίας φοβῆνται κάθε πρᾶγμα· εἰς κάθε ᾠδαιμικρὰν ἀδύνησαν νομίζονται λεπταρῆοι, καὶ ζῆν μὲ μόνον τὰ ἰατρικά.

Ποῖοι ἄπο τῆς δύο εἶναι κατηγορητέοι, εἶναι δύσκολον νὰ διοριδῆ. Ὡς τὸσον κἀνείνα ἄλλο δεῖν ἢμπορεῖ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὰ δεινὰ τὸσον εὐκόλα, ὅσον τὸ νὰ τὰ καταφρονῶμεν πολλὰ, καὶ τὸ νὰ τὰ φοβῆμεθα ὑπερβολικά. Καὶ μία σιδιρὰ κράσις, καὶ μία ἠράκλειος ἀνδρεία ὑποκύπτειν τέλος πάντων εἰς τὰς ὑπερβολικὰς ἀταξίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ζυγιάζῃ πάλιν τινὰς κάθε βῆκαν, νὰ μετᾷ κάθε ρόφημα, νὰ ἀειδμῆ κάθε βῆμα, νὰ ἔχη τὸ δάκτυλον κάθε σιγμῶν εἰς τὸν σφιγμὸν, νὰ ἔχη πάντοτε τὸ θερμομετρὸν εἰς τὸ πλάγι, καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἀδιωατίζεν καὶ ἀφανίζεν καὶ κράτος καὶ τὰς πλέον ἰχυρὰς καὶ εὐτυχεῖς κράσεις. Ἡ Ἰατρικὴ εἶναι, ναι, πολλὰ μακρὰν ἄπο τὸ ἀλαύθασον· ἢ Ἀνατομία ὁμως, ἢ Φυσιολογία, ἢ Χημικὴ, ἢ Βοτανικὴ, αἱ ᾠδατηρήσεις, ἢ πείρα τὸσον ἢ ἰδία, ὅσον καὶ ἢ τῶν ἄλλων ἢμπορεῖν νὰ δώσεν πολλὰ μέσα εἰς εἴνα ἰατρὸν, δεῖ νὰ γνωεῖση καὶ νὰ θεραπέσῃ τὰ πάθη, τὰ ὅποια δεῖν ἢμπορεῖ νὰ τὰ εὖρη κατ' ἑαυτὸν εἴας, ὅπῃ εἶναι ὑπερημῆος ὅλων τέτων τῶν γνώσεων. Τὸ νὰ καταφρονῶμεν λοιπὸν τελείως τὴν Ἰατρικὴν εἶναι εἴνα σφάλμα· ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ κατατειβώμεθα πάλιν μὲ ἀδακοπα ἰατρικά, νὰ κρατῶμεν πάντοτε τὸν ἰατρὸν εἰς τὸ πλάγι, νὰ μὴν τολμῶμεν μήτε νὰ ἀναπνέσωμεν χωεῖς τὴν ἀδειαν τῶν ἰατρῶν, εἶναι ἄρα γε ἐπαινετώτερον; Ἐπίσης λοιπὸν κακῶς πορονοεῖ κατ' ἑαυτῶν, ὅποιος πίπτει εἰς τὴν μίαν, ἢ εἰς τὴν ἄλλαν τέτων τῶν ὑπερβολῶν· πλὴν ὁ δεύτερος εἶναι πλέον ἀξιοθρῶντος, ἐπειδὴ μὲ τὰς ἀνησυχίας τε ἀποκαθίσταται δεῖ πάντα δυσυχής. Ταῦτα μὴν κατ' ἑαυτῶν τῆς σωτηρῆσεως.

Εἰς δὲ τῆς κινδυνῆς τῆς ζωῆς δύο ἄσαύτως ὑπερβο-

βολαὶ ἢ μπορῶν νὰ εἶναι. Διὰ τὴν καὶ τέρας τινὲς μὲν
 τὲς καταφρονῶν ἀπρονοήτως, καὶ πολλάκις ἀφανίζονται
 εἰς αὐτὰς· ἄλλοι δὲ τὲς φοβῶνται καὶ ὅπως ἐκ ἑστί φό-
 βος, ἢ ὅπταν ἐθικυκλωθῶν ἀπὸ αὐτὰς, πτωῦνται
 τόσον, ὅπως καὶ δυνάμειοι ἔτι, δὲν ἢ μπορῶν νὰ εὐ-
 γυν ἀπὸ αὐτὰς. Ὁ φρόνιμος ὅμως τὲναντίον, ἰξούρει
 νὰ τὲς παλαυτῶσῃ παρὸ τῆ νὰ ἐκτεθῆ εἰς αὐτὰς· καὶ,
 καταφρονῶν τὰς τὲς φαντασιακὰς, δυσωπεῖται ἐμφρό-
 νως τὲς πραγματικὰς. Ὅπταν ὅμως ἀπροσδοκῆτως
 ἐθικυκλωθῆ ἀπὸ αὐτὰς, βυῖει ὅλας του τὰς δυνά-
 μεις, ὅπως νὰ ἐλύθῃ· τὸ τελευταῖον ὅπως χαίει,
 εἶναι ἢ ἔλπις, τὴν ὅποιαν μάλιστα δὲν τὴν χαίει
 ποτὲ· καὶ καίεται, μὰ δὲν ἀδιδέεται, καὶ τὴν κοι-
 νῶν παροιμίαν· ἀλλὰ ὅπως τὲς θέλωμεν ὁμιλήσει
 εἰς ἄλλον τόπον.

Ἀντὶ δὲ τῆς θέλωμεν ἀδιδέεται ἐνταῦθα, ὅτι
 κοντὰ εἰς τὴν φρόνησιν, ὅπως νὰ ἀποφύγηται τὲς πα-
 ρόντας καὶ ἐπιχειρήσεις κινδυνῶς, καὶ τὴν ἀνδρείαν ὅπως
 νὰ τὲς ὑπερνικήσῃ, πρέπει προσέτι νὰ ἰξούρη καὶ νὰ
 ἀποασφαλίζηται ἐναντίον εἰς τὲς ἀπωτάτω. Ἡ δὲ κί-
 νησία, ἢ ἐπιδειξιότης, ἢ δὲρῶσία ἐλύθῃσαν πολλά-
 κίς πολλὰς ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν, ἀπὸ πυρκαϊῶν, ἀπὸ
 πλημμύρας, ἀπὸ κρημνῶν· ἢ ἐμπειρία εἰς τὸ πλοῦ-
 σιμόν (κολύμβημα) ἐγλύτῳσε μυρία ἀπὸ ναυά-
 για· ἢ ἀσκήσις τῶν ὀπλων ἐδιδέεται ἀπείρας ἀ-
 πὸ ἐχθρῶν ἐπερχομένων. Διὰ ταῦτα τὴν αἰτίαν τα-
 τοιαῦτα γυμνάσια ἐσυγκροτήσαν παρὰ τοῖς Παλαιοῖς
 τὸ ὑσιωδέστερον μέρος τῆς ἀναξοφῆς των· Τῆτο ὅμως
 τὸ μέρος τῆς ἀναξοφῆς ἀδιδέεται εἰς τὲς καιρὰς
 μας. Οἱ Φιλόσοφοι ἀδιδέεται ὅπως τῆς καὶ δι-
 καίως ἴσως· τὴν ἀλάχιον ὅπως τὸ καλεῖ ἢ χρεία, ἢ θε-
 λῶν εἶναι δὲχῆς ἀξίον νὰ ἀσκῆται ἐπιμελῶς ἢ Νεό-
 τῆς εἰς τὰ τοιαῦτα γυμνάσια· ὅπως τὴν κοντὰ ὅπου
 ἀποασφαλίζονται ἐναντίον εἰς κινδυνῶς, ὅπως ἢ μπορῶν
 κάθε στιγμή νὰ συμβῶν εἰς τὴν βίον, ἢ μπορῶν ἀπο-
 εἶτι νὰ ἀναπτύχῃν καὶ νὰ τελειοποιηθῶν καὶ τὰ μέ-

λιτών καλλίτερα· παράγμα, τὸ ὁποῖον δεῖν πρέπει νὰ ὑποφέρει ἢ ὀρθὴ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶ, δεῖ νὰ ἀμεληθῆται.

Ἐκεῖνο ὅμως, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταβάλωμεν τὴν πλεονάζουσαν καὶ μεγαλητέραν ἐπιμέλειάν μας, εἶναι ἡ τελειοποίησις τῆς ψυχῆς. Ἡ ὑπεροχὴ, ὅπῃ ἔχει ὁ ἀνθρώπος ἐπάνω εἰς τὴν ἀργὴν ὕλην, εἰς τὰ φυτὰ, καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα, σιμύεται εἰς τὴν δυνάμιν τῆς γνώσκου, τῆς συλλογίζεσθαι, καὶ τῆς διδασκῆσαι μετὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ὀρθῆς λόγου τὴν ἰδίαν τῆς διαγωγῆς καὶ ἡ τελειοποιητικὴ δυνάμις, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι ἐκείνη ἡ ἰδιότης, ὅπῃ ὑψώνει τὸν ἀνθρώπον ὑπεράνω τῆς λοιπῶν ζῴων, κυρίως ἄλλο δεῖ εἶναι, ὡσαύτως ἡ δυνάμις ἐκείνη, ὅπῃ τῆς ἐδόθη ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν τῆς φύσεως νὰ τελειοποιῇ τὸ πνεῦμά της.

Ἐκεῖνο λοιπὸν, ὅπῃ τελειοποιεῖ τὴν ψυχὴν εἶναι προσηγορικῶς ἡ μάθησις καὶ ἡ ἀρετή. Μεταξὺ τῆς πεπαιδευμένης καὶ τῆς ἀπαιδευμένης ὁ Ἀριστοτέλης εἶδε τὴν αὐτὴν διαφορὰν, ὅπῃ εἶναι μεταξὺ εἰς τὸν ζῶντα καὶ εἰς τὸν ἀποθαρμύον (1)· καὶ ὁ λόγος ἴσως εἶναι ὀλίγον ὑπερβολικὸς, δεῖν εἶναι ὅμως πάντῃ μακροσμύρον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν· δεῖ τὴν ταύματα τῆς φύσεως εἶναι ἀξία νὰ τὰ γνωρίζῃ τις, καὶ εἶναι αἰσχύνῃ μεγάλη εἰς αὐτὸν, ὅπῃ ἔχει τὰ μέσα δεῖ νὰ φθάσῃ νὰ τὰ γνωρίζῃ, ἀνὰ δεῖ μίαν ἀξιοκατηγόρητον ἀμέλειαν θελήσῃ νὰ μὴ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀμαθῆς ὄχλου, ὁ ὁποῖος ἀναγκάζεται νὰ θαυμάζῃ μετὰ ἐκπληξίν χαμερπῆ τὰ φαινόμενα, ὅπῃ τῆς παρησιάζονται κάθε στιγμήν, καὶ δεῖν ἰξόρει πόθεν προέρχονται.

Πε-

(1) „ Ἐρωτηθεὶς τίνα διαφορὰσιν οἱ πεπαιδευμένοι τῆς ἀπαιδευμένων; Ὁσῶς, ἔφη, οἱ ζῶντες τῆς τεθνηκότων. Ἀποφθ. Φιλοσ.

Περαιότερον ὅμως ἅπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ὀφείλει ὁ ἀνθρώπος νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὸν ἑαυτόν τε, τῶν ἑσσι νὰ ἀναπτύξῃ, καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν φύσιν τῆς δυνάμεών τε, τῆς ἐνεργειῶν τε, καὶ τῆς παθῶν τε· νὰ ὀξυχιάσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν τε· νὰ μάθῃ τὸν τρόπον νὰ τὰς διακρίνῃ, καὶ νὰ τὰς συνάπτῃ καλῶς, νὰ γνωρίζῃ καὶ βάθος τὰς πηγὰς τῆς σφαλμάτων καὶ τῆς πορρήσεων, καὶ νὰ τὰ ἀποφύγῃ.

Ἐκεῖνο δὲ, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταβάλλῃ τὴν φεικτοτέραν καὶ μεγαλιτέραν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν, εἶναι ἡ τέχνη τὴν καλῶς πολιτεύεσθαι, ἡ τέχνη τὴν ζῆν φρονίμως καὶ ἐναρέτως, ἡ τέχνη τὴν νικᾶν τὰ κακά, τὴν διαγινώσκειν καὶ ἐπιδιώκειν τὰ ἀληθινὰ ἀγαθὰ, ἡ τέχνη οὐκ ἄλλοιῶς τὴν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν βδαιμονίαν, τὸ ἐσιωδέστερον καὶ σκοπιμώτατον.

Ταύτῃ τὴν τέχνῃ δὲν πρέπει νὰ τὴν μάθῃ καθὼς τὰ ἑπίλοιπα πράγματα, ὡς ἄκινέμμος δηλονότι ἅπὸ μίαν φιλικὴν φεικτέραν, καὶ ἔτι νὰ πλατιωθῇ μὲ μίαν φεικτοτέραν γνώσιν, ἀλλὰ ἔτι νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν ἰδίαν τε διαγωγὴν, καὶ νὰ ὠφεληθῇ ἅπὸ αὐτῆς. Οἱ πρακτικοὶ φιλόσοφοι εἶναι ὀλιγώτατοι, ἔλεγε ὁ Φοντενέλλης, καὶ ἐκεῖνο ὅπως ἐνοῶσε μὲ τῆτο τὸ ὄνομα, τὸ ἔδειξε μὲ τὸ παράδειγμα· ἐπειδὴ ἕως εἰς τὰ ἔσχατα τῆς ἡλικίας του ἠμπόρεσε νὰ ζῆσῃ μὲ μίαν ἡσυχίαν καὶ ἰλαρότητα τὸσον ἀναλλίωτον, ὅπως ἐσάθῃ τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων τε.

Πολλοὶ δὲ ὅτι ἐναντίας εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ λόγια ὁμιλᾶν θαυμασιώτατα ὡς τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν, καὶ ὀξυχιάσῃ μὲ θαυμασὴν ἐπιδεξιότητα τὰς πλέον ἀποκρύφους ὁδούς, ὅπως φέρῃ εἰς τὴν σοφίαν, εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ εἰς τὴν βδαιμονίαν· εἰς τὰ πράγματα ὅμως ἀλησιμονῶν καὶ ἑαυτὸς καὶ τὰς ὑποθήκων· καὶ δὲν διαφέρῃ τελείως ἅπὸ τῶν κοινῶν καὶ χυδαίων ἀνθρώπων, ἀλλὰ εἶναι, καθὼς ἐκεῖνοι, δειλοὶ τῆς παθῶν τε, εὐκόλοι εἰς τὸ νὰ συγχίζονται, νὰ πατάσσονται, καὶ νὰ καθίστανται δυσυχεῖς ἔτι πράγ-

ματα πολλάκις ἐτιδανώταται ἢ δὲ καταφρόνιται· τὰς δὲ ποίας ὁ Κλεάνθης ἐσυηθίζε νὰ τὰς παρομοιάζη μετὶ τὴν λύραν, ἢ ὅποια ἠχεῖ (λαλεῖ) διὰ τὰς ἄλλας ἢ ὄχι δι' ἑαυτὴν.

Ὁ ἀληθὴς Φιλόσοφος δὴν δ' ἔχειται νὰ οὐκ ἔχει μόνον τὰ πάθη, ἀλλὰ παχίζει νὰ τὰ νικᾷ, ἀποδίδει τὰ σφάλματα τῆς ἀνθρωπίνης φαντασίας, ὄχι τόσον διὰ νὰ τὰ ἀπαειδμηῇ, ὅσον διὰ νὰ ἰξέρη νὰ τὰ ἀποφύγη. Ἐξετάζει τὰ χεῖτε ἀξιόπτερον διὰ νὰ τὰ ἐκπληροῖ, ὡς διὰ νὰ τὰ κηρύττη εἰς ἄλλους. Ἡ πρώτη του φροντίς εἶναι νὰ εἰσέρχεται εἰς ἑαυτὸν, ἢ νὰ ἀνακαλύπτῃ μετ' ὄμμα ἐρωτητικὸν (περὶ εἴργον) καὶ εἰλικρινές τὰς κλίσεις τε, τὰς ἐσωτερικὰς τε κινήσεις, καὶ ἀκολουθῶντας ἐκεῖνας, ὅπως τὸν φέρει εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ ἀρετὴν, νὰ ἀνασέλη ἑν δέοντι μετ' ἐπιθυμία τὰς ἐναντίας. Καὶ μὴ εὐείσκωντας αὐτάρκη μόνον τὴν ὡς ἑαυτὸν ἀποδίδει καὶ θεωρεῖ, σρέφει τὴν σκέψιν τε εἰς τὰ ἔξω· καὶ ἀτενίσας τὸ βλέμμα πρῶτον ἐπάνω εἰς τὰς ὡς αὐτὸν ἀνθρώπους, τὸ μεταφέρει ἔπειτα ἀτενές ἐπάνω εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἀπώτατα, καὶ τὸ ὡθεῖ εἰς τὸ χάος τῆς πλέον σκοτεινῆς ἀρχαιότητος. Ἐκ τῶν τῶν θεωριῶν συναθροίζει ἢ ψυχὴν μυσίαν θησαυρὸς τῆς ἀληθῆς σοφίας, τὰς ὅποιας ἔπειτα ἠμπορεῖ νὰ τὰς μεταχειραθῇ ἐμφρόνως εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἑαυτῆς του. Ἡ ἰσοεῖα τῶν σφαλμάτων τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν λαμπρῶν ἰχνῶν τῆς ἐπιδεξιότητος καὶ φρονήσεως, ὅπως ἀφῆσαν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν· τὰ φεικτὰ ὡς ἀδείγματα τῶν τιμωρηθεισῶν κακιῶν τε, καὶ τὰ ὡς ἀμυθητικά ὑποδείγματα τῶν ἀντιβραβουθεισῶν ἀρετῶν τε, ἢ πότε μὴ ληπιδρά, πότε δὲ χαροποιὰ πείρα τῶν μεταβολῶν τε, τῶν ἀνυψώσεων τε, τῶν καταπτώσεων τε εἶναι δι' αὐτὸν ὡς ἄλλοιον ἀνεξάντλητον. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν βίον αἰ πλέον ἀμεληθῆσαι πράξεις, τὰ πλέον μικρὰ συμβεβηκότα, ἐξετάζονται μετ' ἐπιτηδειον ὄμμα, τὰ χορηγῶν πάντοτε νέας καὶ

ὠφελίμης διδασκαλίας. Ἀφ' ἧς διδαχῆς με τῆτον τὸν
 ἄπορον τὴν ματαιότητα τῆς ἀνθρώπων πραγμάτων,
 ἢ τὰ φύγει, ἢ σέκει, ὡς ὁ Πυθαγόρας, θεωρὸς ἐκ
 ὀφθαλμοῦ τῆς μάχης τῶν κοσμικῶν μεταβολῶν, καὶ
 ὄχι μέτοχος, ἢ καὶ ἀν' τύχη νὰ τὴν παρρησιασθῆν, τὰ
 θέτει, ὡς ὁ Σόκρας, εἰς μέρος, ὅθεν νὰ ἡμπορῆ
 νὰ τὰ πάρῃ πάλιν ἢ τύχη, ὅταν θελήσῃ, χωρὶς
 παραχλῆτε (Τμήμ. Α'. Κεφ. Δ'. Ἀρθρ. Δ'. §. 3.).
 Πεισμηδὸς ὅτι εἶναι ἀσάνια εἰς τὸν ἀνθρώπον τὰ
 ἀληθινὰ καὶ πραγματικὰ κακὰ, καὶ τὰ ὀφθαλμοῦ εἶ-
 ναι δοκῶντα ἢ φαντασιακὰ, ἐλευθερόνεται ὑπὸ ταῦτα
 μετὰ τὴν ὑπεροχλῆ καὶ καταφρόνησιν, καὶ καθοπλίζεται
 ἐνωτίον εἰς ἐκεῖνα μετὰ μίαν ἀκαταμάχητον σταθερό-
 τητα, ἀπολαμβάνοντας ἕως ὑπὸ τὴν φιλοσοφίαν τὸν
 καρπὸν ἐκεῖνον, ὅπως ἔλεγε ποτὲ ὁ Κράτης ὅτι ἀπέ-
 λαυσεν, ὅ ὅτι νὰ ἡμπορῆ νὰ ζῆ χωρὶς ἀδημονίας καὶ
 μερίμνας. Πληροφορημῶς τέλος πάντων μετὰ τὴν Ἀν-
 τιστούς, ὅτι μόνη ἡ ἀρετὴ κατασάει τὸν ἀνθρώπον
 ἀληθῶς εὐχρη καὶ μέγαν, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρρηκτος
 πωροπλία, ὅπως ἀντέχει εἰς κάθε πληγῆ, καὶ δεῖ
 ἡμπορεῖ νὰ ἀφαιρεθῆ ὀφθαλμῶς, ὅτι αὐτὴ μόνη προ-
 ξενεῖ τὴν ὀφθαλμῶ τῶν ἀνθρώπων ἀληθινῶν τιμῶν, ἀ-
 γάπην, καὶ εὐγνωμοσύνην, ὅτι δι' αὐτῆς μόνης ἀπο-
 κτώνται οἱ εὐκλεινεῖς ὑπερασπισαί, οἱ ἀληθινοὶ φί-
 λοι· ὅτι αὐτὴ μόνη δείχνει τὴν ἀληθινῶν ὁδὸν τὴν
 φέρουσαν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, σφύρει εἰς αὐτὴν τὴν
 ἀσφάλειαν, αὐτὴν βαίνει κανόνα καὶ διδασκαλίαν ὅ-
 λων τῶν ἀρετῶν καὶ ἀνομιῶν· ἀδράχνη μετὰ χα-
 ρᾶς κάθε ἀφορμῆ, ὅπως τὴν παρίσταται, δεῖ νὰ τὴν
 ἐργάζεται, καὶ δεῖ τῆς εἰς αὐτὴν ἀσκήσεως γρόμμος
 ἀξιαγάπητος καὶ αἰδέσιμος εἰς τὴν ἀνθρώπων, ἀποκα-
 θίσταται εἰς ἑαυτὸν εὐθυμος καὶ εὐδαίμων, καὶ καθοδη-
 γεῖ καὶ τὴν ἄλλαν μετὰ τὸ ὀφθαλμῶ πῶς πρέπει
 νὰ ἀγαπᾶν ἑαυτὴν.

Ε.Υ.Δ. ΤΗΣ
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΑΡΘΡΟΝ Β'.

Μῖσος ἡμῶν αὐτῶν.

Οσον ἀναγκαία καὶ φυσικὴ εἶναι ἡ ἡμῶν αὐτῶν ἀγάπη, τόσον ἀδιυάτον καὶ πᾶσι φύσιν εἶναι εἷς ἀληθινὸν μῖσος ἡμῶν αὐτῶν. Καταχρηστικῶς ἄρα ὁ ἀνδρωπος λέγεται ἐνίοτε, ὅτι μισεῖ ἑαυτόν. Συμβαίνει δὲ τῆτο:

Πρῶτον ὅταν ὁ ἀνδρωπος αὐτεργῆ φανερὰ τὸ κακόν τε καὶ τὴν ἀπώλειάν τε· ὅρα τί τότε μισεῖ μὴ ἑαυτόν ὅσον ὅρα τὸν ἀφαιρισμόν τε, καὶ τὴν δυσυχίαν τε· ἀλλὰ τὸ μῖσος τῆτο ὁὐκ εἶναι ἄλλο, εἰμὴ μία ἀγάπη ἀσκεπτος καὶ ἀτακτος, διὸ μὴ ἀφίενται νὰ σύρηται ὑπὸ εἷς ἀγαθὸν παρὸν ἢ μικρὸν ἢ ψυδές, καταφρονῶντας, ἢ ἀγνοῶντας τὸ ἀληθινὸν καὶ μέγα κακόν, ὅπῃ προέρχεται μετὰ ταῦτα ἐκ τῆτος. Β'. Συμβαίνει ἐνίοτε νὰ μισῆται παρ' ἡμῶν τί τῶν ἡμετέρων· καθὼς μισεῖ, φέρειπειν, ὁ αὐλητὴς τὴν νάρκην τῶν δακτύλων τε, τὰ ὅποια ὁὐκ ὑπακύν ἐτοίμως εἰς τὴν θέλησίν τε· μισεῖ ὁ φιλόλογος τὴν ἀμνημοσύνην τε, ἢ τὴν ἀπροσεξίαν τε, ὅπῃ ὁὐκ τὸν ἐπιτρέπεν νὰ ἀπολαύσῃ ὑπὸ τὴν ἀσφάλειάν τε τὸν καρπὸν, ὅπῃ ἐπιθυμῆσε· μισεῖ ὁ πολιτικὸς τὴν ἀπειρίαν ἢ ἀφροσύνην τε, ὅπῃ κἀμνην νὰ τῆ φεύγεν αἰ πλέον ἐπιπιδειότεραι πειράσεις, καὶ τὸν φέρεν εἰς ἀπροσδοκίαν πειρατείας· πλὴν τὸ μῖσος τῆτο ὁὐκ εἶναι ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν κακῶν, ὅπῃ βλέπομεν εἰς ἑαυτὸς, τὰ ὅποια τὰ βδελυττόμεθα μάλιστα ὅρα τῆτο, ἐπειδὴ θέλομεν νὰ εἶμεθα ἀπηλλαγμένοι τῆτων, καὶ θέλομεν νὰ εἶμεθα ἀπηλλαγμένοι, ἐπειδὴ ἀγαπῶμεν ἑαυτὸς.

Γ'. Εἶναι τέλος πάντων εἷς ἄλλο μῖσος ἡμῶν αὐτῶν, μῖσος ἐνάρετον, μῖσος προσεταγμένον ἡμῖν οὐκ ἥττον ὑπὸ τὴν φιλοσοφίαν, ἢ τὴν ἱερὰν θρησκείαν, τὸ ὅποϊον σωρίζεται εἰς τὸ νὰ ἀνδισάμεθα θρηναίως

εἰς τὰς ὀρέξεις μας, ὅταν ἀντιβαίνεν εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἀλλὰ καὶ τὸτο τὸ μῖσος κυρίως ἄλλο δὲν εἶναι, ἢ ἢ ἡ ἀμεσὸς ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν, δι' ἧς τὸ κρεῖττον τῶ ἐν ἡμῖν κυριεύει τὸ χεῖρον, καὶ μᾶς προμηθεύει τὰ ἀληθινὰ ἀγαθὰ, ἀφέλκωντάς μας ἀπὸ πλῶν πλάτων καὶ ἀπατηλῶν τέρψιν τῶ ψυδῶν.

Εἰς τὴν πρώτῃ θεωρίασιν ὁ ἀνθρώπος, μετὰ τὸ νὰ θέλῃ νὰ εἶναι πολλὰ φίλος ἑαυτῶ, γίνεται τῶντῶ ἄσπονδος ἐχθρὸς ἑαυτῶ. Εἰς δὲ τῶν τελευταίαν, ὡνταίς κατὰ τὸ φαινόμενον ἐχθρὸς ἄσπονδος ἑαυτῶ, εἶναι τῶντῶ ὁ ἀληθῆς φίλος καὶ φρονιμώτατος φίλος. Τὸ μῖσος ἡμῶν αὐτῶ, ὅπῃ ἔχομεν εἰς τὴν δευτέραν θεωρίασιν, εἶναι ὠφέλιμον καὶ ἀξιέπαινον, ἐν ὅσῳ μᾶς ἐρεθίζει νὰ διορθώσωμεν τὰ ἰάσιμα ἐλαττώματά μας· ὅποταν ὅμως μᾶς κατανατᾶ εἰς τὸ νὰ ἀδημονώμεν διὰ ἐκεῖνα, ὅπῃ δὲν ἐπιδέχονται θεραπείαν, γίνεται ἄλογον καὶ ἀνόητον· τὰ ἀδυνάτα εἰς τὸν φρονιμὸν ἀνθρώπον δὲν γίνονται ποτὲ ὑποκείμενον μῆτε ἀγάπης, μῆτε μίσους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Γ' περὶ ταπεινῶν, Ταπεινῶν, Εὐτέλεια.

Μία κάποια τιμὴ (ὑπόληψις) ἡμῶν αὐτῶ εἶναι φυσικὴ εἰς κάθε σῶα καὶ ἀπαραίτητος, ὅσον ἢ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν· ἐπειδὴ οἱ ἀνθρώποι εἰμεθα τοιαύτης φύσεως, ὡσεὶ αἱ ποιότητες, ὅπῃ τιμῶμεν εἰς ἄλλους, ὅλαι αὐξαν φυσικὰ καὶ τῶν τιμῶν εἰς τὰς ὀφθαλμίας μας, ὅποταν τὰς εὐρίσκωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Καὶ τῶντῶ κανεὶν ἄλλο ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἄξιος τῆς ὑπόληψεώς μας, ἀν' ἡ δὲ μᾶς παρησιάζηται ὑπὸ τῶν εἰς παρασώπειον ὠραίων, ἢ ἀγαθῶν· ἀλλὰ ὠραῖον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ μᾶς προσφέρει μίαν

μίαν ᾠδύσασιν ἀρεσίῳ, καὶ καλὸν ἐκεῖνο, ὅπῃ μᾶς ἐγείρει μίαν ἐσωτερικῶς ἀλλοίωσιν ἀρεσίῳ. (Μεταφ. Μερ. Β'. Τμήμ. Β'. Κεφ. Δ'. Ἀ'ρθρ. Β'.) Ἄρα αἱ ὠραῖαι ποιότητες πρέπει εἰς ἀνάγκης ὡσαύτως νὰ μᾶς προσφέρῃν ᾠδύσασιν πλέον ἀρεσίῳ ὁπόταν θεωρῶνται εἰς ἡμᾶς τὰς ἰδίους, ᾠδύσασιν ὅταν θεωρῶνται εἰς ἄλλους. Ομοίως αἱ λεγομένη καλαὶ ποιότητες πρέπει νὰ μᾶς ἐγείρῃν μίαν ἐσωτερικῶς ἀλλοίωσιν πλέον ἀρεσίῳ, ὁπόταν τὰς αἰδανώμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐν ἑαυτοῖς, ᾠδύσασιν ὁπόταν τὰς αἰδανῶνται ἄλλοι· ἐπειδὴ εἰς τὴν ἡδονῶν, ὅπου προξενῶν αὐτὰ κατ' ἑαυτὰς, προδίδεται ἢ ἡδονὴ τῷ αἰδανέσθαι τῶν κτήσιντων εἰς τὸν ἑαυτὸν μας· καὶ ἄπο τῶν κτήσιντων ὅπῃ ἔχεται ἀπο τὴν ἐπιθυμίαν συζύγεται καὶ ἐκεῖνη, ὅπῃ προέρχεται ἀπο τῶν ἀγάπῃν, ὅπῃ ἔχομεν εἰς τὰ ἐδικάμας πράγματα, καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτὰς.

Ἐκτὸς τῆς συγχύσεως, τὸ ἐστὶ τῆς εἰς εὐσυνελούσεως τῶν πᾶν δύο παθῶν εἶναι καὶ μία ἄλλη αἰτία, ἢ ὅποια μᾶς κάμνει νὰ τιμῶμεν ᾠδύσασιν ἄλλοτερον τὰ ἐδικάμας ᾠδύσασιν ἄλλοτερον τὰ πᾶν ἄλλων. Διὰ τὴν αἱ ποιότητες, ὅπῃ εἶναι εἰς ἡμᾶς αὐτὰς, μᾶς κάμνει νὰ αἰδανώμεθα τῶν τιμῶντων ᾠδύσασιν ἄλλοτερον, ἐπειδὴ τὰς ἔχομεν πάντοτε ἀπο ὀφθαλμῶν· τὰς δὲ πᾶν ἄλλων ἀσάντως τὰς δοκιμάζομεν· καὶ τότε πάλιν ᾠδύσασιν ἄλλοτερον ἀποτιμῶμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τὰς ἐσωτερικὰς ᾠδύσασιν, ὅπῃ αὐξάνει τῶν ἐδικῶν μας ἀξιοσύνη, ᾠδύσασιν εἰς τὰς ἄλλους· ἐπειδὴ εἰς ἐκεῖνες μᾶς εἶναι ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον ἀγνωστοί.

Μέτερον ὅμως καὶ φορητὸν ἢ θελόν εἶναι τὸ κακόν, ὡς τὰ σφάλματα τῆς φιλαυτίας ᾠδύσασιν ἄλλοτερον εἰς τὸ κακόν. Αὐτὴ ὅμως προχωρεῖ καὶ περαιτέρω, καὶ εἰς τὰς αὐτὰς λόγους τὰ ἐδικάμας ᾠδύσασιν ἄλλοτερον τὰ πλεον μικρότερα μᾶς κάμνει νὰ τὰ τιμῶμεν ᾠδύσασιν ἄλλοτερον, παρὰ τὰ πᾶν ἄλλων τὰ πλεον μεγαλήτερα, καὶ ὅπῃ δὲν ἔχομεν ἄλλο μέσον εἰς νὰ μικρύνωμεν καὶ νὰ καταβιβάσωμεν ᾠδύσασιν ἄλλοτερον ἀπο λόγους τὰ ᾠδύσασιν ἄλλοτερον τῶν

Ἐν ἄλλων τὰ πλέον ἀξίεπαινα, μᾶς κάμνει νὰ πα-
ρατρῶμεν εἰς αὐτὰς προσεκτικῶς ὅλα τὰ ἐλαττώμα-
τα, ὅπως ἤμπορῶν κατάτινα ἔσπον νὰ μειώσων καὶ
τὰ ἀμαυρώσων τὴν ἀξιοτιμῶν, καὶ μάλιστα ἐκεῖνα,
ἀπὸ τὰ ὅποια ἡμεῖς εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι, ἵνα νὰ
κομπάζωμεν μὲ τὸτο ὅτι εἴμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ ἐκεί-
νης τῆς ἀλάχισον εἰς τὸτο τὸ μέρος· χωρὶς νὰ σκεπτώ-
μεθα ποσὰς ἄλλας κακίας, καὶ ἐλαττώματα ἤμπορῶ-
μεν ἴσως νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς καὶ μὲν ἄλλας ἔσπες,
τὰ ὅποια ἵνα τὸν αὐτὸν λογαριασμόν ἤμπορῶν νὰ
μᾶς κάμνουν πολὺ κατωτέρως ἀπὸ αὐτὰς.

Συνάγεται λοιπὸν ἐκ τῶν ὅλων, ὅτι δεῖ εἶναι
χεδὸν ἀνθρώπος εἰς τὸν κόσμον, ὁ ὅποιος νὰ μὴ
προτιμᾷ κρυφίως ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν ἑαυτόν τε ἀπὸ
ἄλλων τῶν ἄλλων. Καὶ εἰς ἐμπέδωσιν τῆς, ἅς ἐρωτη-
θῇ εἰς τὴν αὐτῆς ἠθέλει σέρξῃ μὲ τὰ σωσά τε νὰ ἀλλάξῃ
τὴν ἰδίαν τε ὑπαρξίν μὲ ἐκείνης, τῶν ὁποίων μάλιστα
σέβεται περισσότερο ἀπὸ ὅλους· κανεὶς δεῖ θέλει
εὐρεθῆ πρόθυμος νὰ ὑπογραφῇ χωρὶς συστολῆς εἰς
ταύτην τὴν σιωπῆν. Καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἴδιοι, ὅπου
φαίνονται ὅτι δυσαρῶνται πολλὰ εἰς τὸν ἑαυτόν τε,
ὅπως φθονῶν τὴν κατὰσασιν τῶν ἄλλων, ἀφ' ἧς καταν-
τήσων εἰς τὸτο, θέλουν ἔραβηχθῇ, καὶ θέλουν νομίσαι,
ὅτι κάμνουν μίαν ἐπιβλαβὴ καὶ δυσυχὴ συμφωνίαν.
Ὅπότεν ἐπιθυμῶμεν νὰ εἴμεθα εἰς τόπον ἄλλων,
τὸτο δεῖ εἶναι μία ὅλικὴ ἀλλαγὴ ποθεμῶν παρ' ἡ-
μῶν, ἀλλ' ἐπιθυμῶμεν μόνον νὰ ἀπερνῶσων εἰς ἄλλας
ὁ ἰδικὸς μας ἔσπος τῶν νοεῖν καὶ τῶν αἰσθάνεσθαι, θέλο-
μεν μόνον νὰ εὐρισκώμεθα εἰς τὰς θεμελίσεις των,
ἐπιποθεμῶν μόνον νὰ προθέσωμεν εἰς τὴν ὑπαρξίν
μας ἐκεῖνο ὅπως βλέπομεν εἰς ἄλλας, πλὴν νὰ μὴ
χάσωμεν οὐδὲν ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπως εὐρίσκονται εἰς ἡ-
μᾶς· μία ἀλλαγὴ ὀλόκληρος καὶ καθολικὴ θέλει
μᾶς φαίνεται πάντοτε ἐπιζήμιος.

Ὅσον ὅμως φυσικώτερον εἶναι ἐκεῖνο τὸ σέβας, ὅ-
πως αἰσθάνεται καθ' ἑαυτὸν, μὲ τὸσον πε-
ρισ-

ελασσότεραν ἀκείβειαν πρέπει νὰ φυλαττώμεθα ἵνα νὰ μὴ κατανήσῃ εἰς τὴν ὑπερβολὴν. Ἡ ὑπερηφανία εἶναι προσηγορικῶς θυγάτηρ τῆς ἀμαθείας· ἐπειδὴ ὁ σὺ φησὶ μᾶλλον πεπαιδευμένος ἢ πεφωτισμένος εἶναι εὐίας ἀνθρώπος, τὸσον ἐρρωτέρα ἢμπορεῖ νὰ μετρήσῃ τὴν ἀξιότητά τε, ἢ τὴν ἰσὺ ἄλλων· τὸσον καλλίτερα ἀνακαλύπτει τὸ ἄσχημα, ὅπερ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν τελειότητα· τὸσον καλλίτερα ἰξόρει νὰ ἰσχυρῆν ἐκεῖνα τὰ ἐλαττώματα, ὅπερ τὸν ἀναγκάζει νὰ ταπεινῆται· ἐχρηιάζετο ἡ σοφία τῷ Σωκράτει ἵνα νὰ προσφέρῃ ἐκείνῳ τὴν εἰλικρινῆ ὁμολογίαν, ἡ ὁποία τὸν τιμᾷ τὸσον, ὡς οἶδα, ὅτι εἶδόν οἶδα· Ἐξ ἐναντίας εὐίας ἀπαιδευτός ἢ ἐφιμυθισμένος μόνον μὴ μίαν ἐπιπόλαιον μάθησιν, εὐίας ὅπερ δὲν ἰξόρει ἕως ὅπου ἐκτείνονται τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, ἢ τὸσον αὐτὸς εἶναι μεμακρυσμένος ἀπ' αὐτὰ, εὐίας ὅπερ δὲν βλέπει τὸσον ἄσχημα τὸν ἀπέρασον ἄλλοι εἰς τὸ ἴδιον σάδιον ὅπερ ἔχει, εὐίας τοιοῦτος ἀνθρώπος μόνος ἢμπορεῖ εὐκόλῃ νὰ δώσῃ χώραν εἰς τὴν ὑπερηφανίαν (1). Ἀρχίζει ἐνίοτε νὰ φαίνεται εἴτ' ἐν νὰ φουρόνη καὶ εἰς τῶν μεγάλους ἀνδρας, πλὴν τὰ τοιαῦτα ἄσχημα εἶναι σπάνια· καὶ οἱ τοιοῦτοι ὄντες μεγάλοι εἰς κάθε ἄλλο πρᾶγμα, εἰς τὸ βέβαια εἶναι μικρότατοι· ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν, ὅτι ἡ ὑπερηφανία, ἵνα τῆς ὁποίας σοχάζονται νὰ ὑπερυψωθῶν, τῶν σωθεῖ ἕξ ἐναντίας εἰς τὴν κλάσιν τῶν πλέον χυδαιότερων ἀνθρώπων. (2)

Καὶ

(1) Οἱ κενοὶ ἀσάχους, ἔλεγε ὁ Πλάτωνος, εἶναι ἐκεῖνοι, ὅπερ τρυφῶνται μᾶλλον εἰς τὰ ἀνώ· καὶ οἱ μὴ ἐν γεωργίᾳ, φησὶ, τῶν σαχέων ἴδιον ὀρώσι τῶν κελιμύδων καὶ νεύοντας καὶ τῶν γῆς· τῶν δ' ὑπὸ κροῖστος ἀερομύδων ἀνώ, κενὸς ἢ γένεται καὶ ἀλαζόνιας. (Ἐν τῷ περὶ πῶς αὐτὸς αἰθεροῦ ἐαυτοῦ παρακοπτόντος ἐπ' ἀρετῇ).

(2) Ὅσῳ ἀνώτερος εἶ, τὸσον τὸν ταπεινῶν σεαυτὸν λέγει ὁ Κικέρων

Καὶ ὄχι μόνον ὀλιγωτέρας τιμῆς ἀξίως κάμνει τὰς
 ἀνθρώπων ἢ ὑπερηφανία, ἀλλὰ τὰς κάμνει προσέτι
 καὶ τελείως μισητὴς. Δὲν εἶναι εἰς τὸν κόσμον φαῖν
 μα βδελυκτότερον ἅπτε τὴν ὑπερηφανίαν· ἐπειδὴ μὴτε
 εἶναι ἄλλο κἀνὸς νὰ ἐναντιονέται ἀπ' ἀδείας εἰς
 τὴν φιλαυτίαν τῆ κατ' οὐδὸς ἀξιοπρότερον ἀπ' αὐτῆς.
 Οἱ ἀνθρώποι ἔχοντες οἱ ἀξιοπρότεροι μίαν δόσιν (μέ-
 ζον) μεγαλιτέραν, ἢ μικροτέραν ὑπερηφανίας ἰδίας,
 πληροφορημένοι σχεδὸν ὅλοι εἰς τὴν ψυχικῶν ὅτι εἶ-
 ναι καὶ πάντα ἢ ἐν μέρει ἀνώτεροι ἀπὸ κάθε ἄλλον,
 δεῦ μισθὸν ἄλλο φαῖνμα τόσον, ὅσον τὸ νὰ βλέπουν,
 ὅτι ἄλλος θέλει νὰ τὰς ὑπερβάλῃ. Ὅθεν ἀσόχως
 εἶπεν ὁ Ἀββα Τρεβλέτ, ὅτι ἡ ὑπερηφανία εἶναι ὁ
 μεγαλιτέρος ἐχθρὸς τῆς ὑπερηφανίας. Ὁ ὑπερήφανος
 ὅμως ἀνθρώπος δεῦ ἢμπορεῖ νὰ ἐλπίζῃ ἀπὸ τὴν ὑ-
 περηφανείαν τὴ ἀλλῶ ἀμοιβῶν, ἀλλὰ τὸ νὰ ἰδῇ ἐαυ-
 τὸν καταφρονημῶν καὶ μισητὸν ἐν ταύτῃ· εἰς καιρὸν
 ὅπτε ὁ ταπεινὸς δεῦ τῆτο μάλιστα τιμᾶται καὶ ἀγα-
 πᾶται κοινότερον ἀπὸ πάντων, δι' ὅ,τι δείχνωντας
 ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸς σέβας πρὸς τὰς ἄλλας, ἀφίνει ὅ-
 πτε κατ' οὐδὸς θαυμάζωντάς τον, νὰ ἢμπορῇ μ' ὅλον
 τῆτο νὰ εἶναι ἀχαιρεσημῶν ἀπὸ ἐαυτῆς.

Ἡ πλέον βδελυρὰ ὅμως καὶ πλέον ἀνόητος ὑπερη-
 φανία εἶναι, ὅπταν φαίνεται τινὰς ὅτι ἐπαίρεται
 δεῦ ἐκεῖνα, ὅπτε δεῦ εἶναι ἐδικά τῃ. Ποίαν ἀξιοσύνητα
 ἔχεις ἐσὺ, εἶπεν οὐδὸς παλαιὸς Φιλόσοφος πρὸς οὐδὸς

τοῖς-

κέρων (Περὶ Καθῆκ. (De Offic.) Βιβλ. Α'. Κεφ. 29.). Καὶ
 ὁ Ἐπαμινώνας ὅ, εἰσὼς φαίνεται τὸν ἄλλον σχεδὸν ἀληθιμῶν
 τὸ σῶμα καὶ φαίδρος τῷ προσώπῳ μετὰ τὴν ἐν Λεύκκοις περὶ-
 φανῆ κατὰ Λακεδαιμονίων νίκην, τῆ ὑπεραίρα φαῖν ἀπὸ αὐ-
 μὸς καὶ ταπεινός· τῆ δὲ φίλων ἐρωτῶντων, μήτι λυπηρὸν αὐ-
 τῷ συμπέπτωκεν; ἐδὲν; εἶπεν; ἀλλ' ἐχθρὸς ἢ δόμιον ἐμαυτοῦ
 μείζον, ἢ καλῶς ἔχει φρονήσαντος; δι' ὅ σήμερον κολλάζω τὴν
 ἀμετείαν τῆς χαρᾶς.

τοιῶτον, δι' ὅ,τι ἐβλήθη εἰς μίαν λαμπρὰν πόλιν, καὶ ὅχι εἰς εἷνα ποταπὸν χωρίον; δι' ὅ,τι σοὶ ἀπελείφθη μία πλοσία κληρονομία, καὶ ὅχι μία ἄκρα πτωχία; δι' ὅ,τι κατέγεσαι ἀπὸ αἶμα τῆς ἐνδοξοτάτων ἡρώων, καὶ ὅχι ἀπὸ τῆς δυσχερεστάτης ὄχλης; ἢμπορεῖ τις νὰ εἶναι ἀξίος πρὸς τῆς νὰ ὑπάρχη εἰς τὸν κόσμον; καὶ ἔτι τί λοιπὸν νὰ ὑπερφρονῆς μὲ τὸσῶν ὑπερηφάνειαν ἐκείνης, ὅπως εἶναι ὁμοίους κατὰ τὴν φύσιν, καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας εἷνα ἀπλῆν συμβεβηκὸς σὲ διέσειλε; „ Εἰ μὲν ὄνειδος ἢ πατεῖς, σὺ δὲ „ τῆς πατείδι, εἶπεν Ὀδυσσεὺς καὶ Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης πρὸς τὸν ὑβριστὴν Ἀθήλαιον, ὅπως ἐτόλμησε νὰ τῆς ὀνειδίσει τὴν πατείδα (1). καὶ ὁ μέγας Ἰφικράτης πρὸς τὸν ἀνάχωντον Ἀρμόδιον „ τὸ μὲν ἐμὸν, „ εἶπε, γένος ἀρχεται ἀπ' ἐμῆς τὸ δὲ σὸν, ἐν σοὶ „ παύεται. ἔκφρασιν, τὴν ὁποίαν τὴν μετεχειρίσθη μὲ ταῦτα εἰς παρομοίαν ποιήσασιν καὶ ὁ Κικέρων.

Ἡ ἴδια λοιπὸν αὐτῆς ἀξιοῦς εἶναι τὸ μόνον πράγμα, ἔτι τὸ ὁποῖον ἔχει κάποιον δίκαιον νὰ καυχᾶται ὁ ἀνθρώπος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ εἰς ὁποιονδήποτε βαθμὸν καὶ ἀνὰ φθᾶση, εἶναι πάντοτε τὸσον μικρὸν πράγμα, ὅπως δὲν ἀξίζει νὰ ὑπερηφανώηται τις δι' αὐτήν. Ἀρχίδαμος ὁ υἱὸς τῆς Ἀγισιλίας πρὸς Φίλιππον τὸν Μακεδόνα ἐπαιρόμενον ἔτι τὴν ἐν Χαίρωνείᾳ νίκην „ ἀνὰ κοιτάξῃς, εἶπε, καὶ μετῆσῃς τὴν σκιαῶς, θέλεις ἰδῆ, ὅτι δὲν ἠύξισας μήτε μίαν γραμμὴν.

Χωρὶς τῆτο, αἱ μεγάλα ἀρεταὶ (ἀξιοῦτες) εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σωφροδμήναι μὲ μεγάλας κακίας καὶ μεγάλα ἐλαττώματα. Ὁ Ἡρακλῆς, ὁ ἕρμος

(1) Καὶ ὁ Ἀεισοτέλης ὁμοίως πρὸς τὸν καυχώμενον ὅτι εἶχε πατείδα μεγάλην καὶ λαμπρὰν „ ἐ τῆτο, εἶπε, σκόπει, „ ἀλλ' ἢς τινος αὐτὸς πατείδος ἢς ἀξίας.

τῶν τεράτων, καὶ τὸ θαῦμα τῆς ἀνδρείας, κοντὰ εἰς τὴν Ὀμφάλειαν, ἀλλάζει τὸ ρόπαλον μὲ τὴν ρόκαν. Ὁ Δημοδοκῆς, ὅστις ἐν τῇ ἀγορᾷ ἦτον κεραυμὸς τῆς Ρητορικῆς, εἰς τὴν μάχην εἶναι ὁ χείριστος τῶν στρατιωτῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις ἤθελε νὰ νομίζεται ὡς τὸ Διὸς, καὶ Θεὸς ὅμοιος ἐκείνῳ, εἰς τὰ συμπόσια ὑποβρύχιος εἰς τὴν αἰχρὰν μέθην γίνεται κατώτερος ἅπῳ ἀνθρώπῳ. Οἱ φελοσώτεροι τῶν θνητῶν, ἀνὴρ ἠμποροῦσαν νὰ ἰδῶν εἰς εἷνα κατὰ τὴν ζωγραφισμῶν ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν, τὰς ἀνοησίας τῶν, τὰς κακίας τῶν, βέβαια δὲν ἤθελαν τολμήσῃ πλέον νὰ ὑπερηφανώθῃν.

Διὰ τὴν ἀποφυγὴν ὅμως τινὰς τὴν ὑπερηφάνειαν, δὲν πρέπει νὰ πέσῃ εἰς τὰ ἄκρα ἀντικείμενα, εἰς τὴν μικροφυχίαν, δηλαδή, εἰς τὴν δὲτέλειαν, καὶ εἰς τὴν χαμέρπειαν. Ἐκεῖνος ὅπῃ δὲν μετᾷ δὲ τίποτε τὸν ἑαυτόν τε, ἐκεῖνος ὅπῃ δὲν ἰξοῦρει νὰ τιμᾷ ἑαυτόν, ὅχι μόνον εἶναι ἀνεπιτήδειος δὲ κάθε μέγαλον, καὶ μεγαλοπρεπὲς καὶ εὐδοξον ἔργον, ἀλλ' ἔξ ἐναντίας δὲν εἶναι πράξις τόσον δὲτελής καὶ ἐτιδανῆ, μὲ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἀτιμάζεται. Γοννημῶς δὲ νὰ δουλεύῃ ἐσκυμῶς, ἢ νὰ ἔρπῃ πάντοτε, δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ ἀνυψωθῇ ἅπῳ τὴν γλῶσσαν. ὑποδουλωμῶς εἰς τὰς τῶν ἄλλων ὑπολήψεις, εὐτελής ἐκπληρωτῆς τῶν θελημάτων, ἢ καὶ τῶν φαντασιῶν τῶν ἄλλων, πεφρικῶς πάντοτε καὶ εὐφομος ἔμποροδεν εἰς τὸν τολμηρότερον καὶ δυνατώτερον, ἀφίνεται νὰ σύρηται ἐνίοτε ἅπῳ τὴν μικροφυχίαν τε, καὶ ἅπῳ τὴν ἀδυναμίαν τε εἰς τὰ πλέον μεγαλήτερα πλημμελήματα.

Μὲ τὴν ἀληθινὴν ταπεινῶσιν πρέπει νὰ συζυχθῇ μία ἔλλογος μεγαλοφροσύνη, δι' ἧς γνωρίζοντας ὁ ἀνθρώπος ἑαυτόν, τὴν ἀξίαν τε, τὰς δυνάμεις τε, δὲν ἀφίνεται ποτὲ νὰ κυριωθῇ ἅπῳ ἐναντὶ ἀληθῆ φόβου ἀνδίσκται δὲτόλμως εἰς τὴν καταδουασίαν καὶ ἐδικίαν τῶν ἄλλων, καὶ μήτε συγχωρεῖ, μήτε ἐνεργεῖ ποτε πράγμα, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἐξοβτελίσῃ.